

практике України такого унікального явлення, как Коллегия Павла Галагана, коллектив которой хранил лучшие традиции и хотел нового в организации учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: источник, историография, Коллегия Павла Галагана, Г.Галаган.

Summary

O.M.Shevchuk

Historiography and Sources of Problem of Foundation and Functioning of Collegium of Pavlo Galagan (1871–1920)

The article presents systematic and comprehensive analysis basis on the organization and content of education and educationag process at Pavlo Galagan Collegium (1871–1920yy.), which is based on the archival, not popular and published sources. The author describes the main questions, which deals with the analysis of original sources and historic-pedagogical literature. Analyses and systematization of the resurches are developed in the article. Some new historical facts, not popular and unknown documents, which will extend history of pedagogy knowledge about existence in school practice of Ukraine such unique phenomenon as Pavlo Galagan Collegium. The collegium's staff kept the best traditions and wanted to reorganize educational process according to present time.

Key words: sources, historiography, Collegium of Pavlo Galagan, G.Galagan.

Дата надходження статті: «7» жовтня 2013 р.

УДК 37.012

І.М.ШОРОБУРА,

доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький)

**Особливості періодизації становлення та розвитку шкільної географічної освіти
(XIX-XX століття)**

Розглядаються питання періодизації становлення та розвитку шкільної географічної освіти (XIX-XX століття). Ми виділяємо в розвитку шкільної географічної освіти наступні періоди: I період – XVIII ст.; II період – XIX ст.; III період – 1905-1920 рр.; IV період – 1920-1991 рр.; V – сучасний період.

Ключові слова: шкільна географічна освіта, періодизація.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Утвердження державотворчих процесів в Україні потребує докорінних змін у галузі освіти. Досягнути успіху у реформуванні сучасної школи допоможе ґрунтовне вивчення, об'єктивна оцінка, творче осмислення та впровадження кращих надбань української освіти та педагогіки з метою оптимального поєднання класичної спадщини минулого та сучасних досягнень наукової думки, органічного зв'язку її з вітчизняною історією, культурою та педагогічним досвідом.

Вивчення педагогічних явищ в історико-педагогічному вимірі дає можливість зрозуміти закономірності їхнього поступального розвитку, простежити обумовленість та взаємозв'язки із соціально-культурними, економічними та іншими процесами розвитку суспільства, адекватно оцінити сучасний стан педагогічного процесу і спрогнозувати його подальший розвиток. Конструктивно-критичний аналіз розвитку шкільної географічної освіти як окремого історико-педагогічного феномена уможливує не тільки осмислення загальної картини її становлення і розвитку в Україні як цілісного багатогранного явища, але й створює умови для системного відтворення вітчизняного історико-педагогічного процесу.

Вивченню історії шкільної географічної освіти присвятили свої розвідки автори, які розглядали цей феномен у контексті історико-педагогічної науки. Серед них – статті Л.Мельничук, де проаналізовано позитивні зрушення та характерні особливості викладання географії в школах України з 1900 до 1950-х років, подано спробу періодизації становлення шкільної географічної освіти. Пропонується періодизації розвитку шкільної географії в XX столітті у статті російського вченого В.Максаковського.

Розвиток шкільної географічної освіти в Україні від свого зародження до наших днів ще не став предметом спеціального аналізу. Це спонукало нас звернутися до дослідження генези розвитку шкільної географічної освіти в Україні, періодизації її розвитку.

Формулювання цілей статті... Мета статті – подати особливості періодизації розвитку шкільної географічної освіти у XIX-XX столітті.

Виклад основного матеріалу... Перші кроки щодо створення системи географічної освіти в Україні були зроблені на початку XIX століття, і ми вважаємо це вихідною точкою розгляду проблеми, початком досить довгого хронологічного періоду. Кінець XX століття, пов'язаний з

докорінними змінами в суспільно-політичному житті України, є початком становлення якісно нової системи освіти. Він розглядається нами як певний кінцевий рубіж у дослідженні проблеми. Хронологічні рамки дослідження охоплюють XIX-XX століття. Такий широкий діапазон хронологічних рамок дослідження обумовлений необхідністю максимального використання системного підходу до всього процесу розвитку шкільної географічної освіти. Проблема становлення шкільної географічної освіти розглядається на тих землях України, що входили до складу Російської імперії, а пізніше – до СРСР. Ми не аналізували викладання географії в школах західноукраїнських земель, які входили до складу Австро-Угорщини, а згодом – до Польщі, Румунії й Чехословаччини, оскільки там ці процеси розвивалися в рамках національних, притаманних системам освіти цих країн, і мають розглядатись як предмет окремого дослідження.

Кожна освітня галузь, зокрема шкільна географічна освіта, може бути вивчена як цілісна педагогічна система, в структурі якої представлені цілі, завдання, зміст освіти, де у вигляді окремих курсів відображені здобутки географії як науки, методи, засоби і форми організації навчально-виховного процесу при вивченні географії, теоретичні та прикладні ідеї і надбання методики викладання, організаційно-педагогічні умови і заходи, за яких реалізується процес навчання географії в школі. Неперервність процесу розвитку системи освіти й взаємозв'язок її структурних компонентів визначається як еволюцією людського суспільства, так і закономірностями педагогічного процесу, розвитку системи освіти, педагогічної теорії і практики. Така система формувалася в історії української освіти поступово, у взаємозв'язках і змінах її елементів, що дозволяє розглядати розвиток шкільної географічної освіти як сукупність послідовних етапів, які змінюються під впливом як зовнішніх соціокультурних умов, так і внутрішніх чинників педагогічного процесу – зміни наукової парадигми та педагогічного дискурсу – і відрізняються змістом, основними характеристиками і тенденціями. Зміну етапів обумовлено також розвитком географії як науки і еволюцією соціального замовлення суспільства, котрі впливають на спрямованість вивчення географії в школі.

Застосовуючи принципи системного підходу, географічну освіту можна розглядати як одну з ланок освітньої системи країни, що, у свою чергу, містить взаємопов'язані компоненти, кожен з яких за необхідності може бути вивчений як окрема система явищ. Саме на цій основі можна визначити у розвитку шкільної географічної освіти певні періоди чи етапи, сутність і послідовність яких пов'язана зі змінами як у загальній системі освіти країни (зовнішні чинники), так і всередині самого досліджуваного феномена чи його складових (внутрішні чинники).

Проблема періодизації розвитку будь-яких явищ – одна з найбільш складних, комплексних і багаторівневих проблем наукового знання. Розробка оптимального варіанта періодизації становлення і розвитку будь-якого історико-педагогічного феномена відноситься до актуальних завдань цієї науки. Під періодизацією слід розуміти логічне розмежування досліджуваного періоду у відповідності до якісної характеристики його стосовно самостійних окремих етапів. Така характеристика має відображати як загальні закономірності розвитку життя, так і специфічні за своїм змістом, а також істотні моменти основних методів і форм, генезис проблеми та визначальних етапів її розвитку.

Періодизація розвитку шкільної географічної освіти пов'язана із загальною періодизацією історико-педагогічного процесу. Визначення періодів розвитку шкільної географічної освіти має відображати внутрішню логіку поступального розвитку цієї системи, але сам цей розвиток йде в руслі розвитку суспільства, фіксуючи його основні етапи. Враховуючи ці етапи й базуючись на внутрішній логіці та особливостях розвитку шкільної географічної освіти як окремого історико-педагогічного феномена, її періодизація повинна будуватися з урахуванням своєрідності періодів розвитку школи, педагогічної думки (етапи їх розвитку не завжди співпадають) та географічної науки.

Проблема періодизації відноситься до важливих проблем методології історико-педагогічного дослідження, адже в залежності від того, що береться за основу періодизації, який контекст вкладається в той чи інший період, що виступає рушійною силою зміни періодів, відбувається розгортання певного науково-дослідницького поля. За радянських часів висхідною позицією в усіх історико-гуманітарних дослідженнях була періодизація історії комуністичної партії Радянського Союзу, і всі гуманітарні науки мали узгоджувати власні межі розвитку явищ і процесів з цими віхами, що не давало можливості визначити реальні періоди. Відповідно у працях з історії педагогіки, які виходили за радянських часів, періодизація розвитку школи та педагогічної науки після 1917 року також цілком відповідала періодизації історії УРСР. Сьогодні більшість сучасних істориків України виділяють у вітчизняній історії XX століття такі етапи: 1900-1917 рр. – відродження національної свідомості; 1917-1920 рр. – українська національна революція; 1920-і р. – радянська українізація українського суспільства; 30-і – середина 50-х рр. – період тоталітарної системи; середина 50-х – 60-і рр. – часткова демократизація українського суспільства; 70-80-і рр. –

економічна та суспільно-політична криза; 90-і рр. – становлення української незалежної держави [1].

З урахуванням цього підходу сьогодні побудовані і загальні періодизації історико-педагогічного процесу в Україні. Наприклад, це періодизація розвитку української школи Я.Бурлаки та Ю.Руденко, загального процесу розвитку історії педагогіки як науки, запропонована Н. Гупаном [2] та ін. Ми погоджуємося з періодизацією розвитку досліджень з історії школи, освіти і педагогічної думки в Україні, проте у розвитку географічної освіти є певні особливості.

Академік О.Сухомлинська весь процес розвитку педагогічної думки в Україні поділяє на такі періоди: період розвитку ідей про освіту; період її формування в контексті загальних реформаційних змін, в контексті слов'янського Відродження; період розвитку української педагогічної думки в контексті українського бароко, або козацької доби; період розвитку педагогічної думки (XIX ст.-1905 р.); період становлення національної системи освіти й виховання, внесення національного компонента у структуру педагогічної науки; період панування формаційно-партійного дискурсу та радянської ідеології; сучасний період [5, 51-65]. Це найбільш визнана науковцями періодизація розвитку педагогічної думки в Україні.

Першими до висвітлення становлення вітчизняної шкільної географічної освіти ще у XIX столітті звернулися педагоги, культурно-освітні діячі С.Баранський, М.Гоголь, О.Ободовський, В.Соколовський, М.Тімаєв, М.Усков, К.Ушинський, В.Шабанов, І.Шульгін. Вони обґрунтували необхідність надання учням знань про природу, навколишній світ, розробили зміст курсів для середньої школи та започаткували методи їх викладання.

Біля витоків вивчення шкільної географічної освіти на початку XX ст. стояли такі вчителі, методисти, як Д.Анучин, С.Аржанов, Л.Весін, Е.Лесгафт, С.Меч, В.Нечаєв, Е.Петрі, А.Рогозинський, Я.Руднев, С.Русова, А.Соколов, Б.Срезневський та ін., у працях яких ми знайшли відомості про розвиток змісту шкільної географічної освіти, збагачення його новими фактами та явищами, запровадження нових методів та засобів навчання.

Питання становлення географічної освіти на різних етапах розглядалися в працях М.Баранського, А.Баркова, О.Борзова, О.Діброва, О.Іванівського, В.Кістяківського, С.Рудницького, Я.Руднева та ін. Теоретичні й методичні питання розвитку шкільної географічної освіти та вдосконалення викладання шкільної географії досліджувалися в працях В.Жерделі, О.Половінкіна, Ю.Саушкіна, П.Терехова. Однак учені не ставили завданням системні розвідки історії цієї освітньої галузі.

Плідною на наукові дослідження і розвідки з історії шкільної географічної освіти була середина XX століття. Вона перебувала в полі зору таких учених, як М.Баранський, І.Шульга та ін., які досліджували формування радянської системи вивчення географії, її цілі, зміст та організацію навчання.

Цінними є праці, що створюють теоретичну базу сучасної шкільної географічної освіти. Такі вчені, як О.Діброва, Ф.Заставний, Я.Жупанський, С.Коберник, В.Корнеев, П.Масляк, Л.Мельничук, М.Откаленко, В.Пестушко, М.Пістун, М.Паламарчук, Л.Паламарчук, С.Пальчевський, Г.Пустовіт, Л.Тименко, В.Сасихов, А.Сиротенко, Г.Уварова, Б.Чернов, О.Шаблій, Е.Шипович, П.Шищенко та ін. висвітлюють нові методологічні та методичні підходи до навчання географії і навчально-виховного процесу. В цілій низці праць вітчизняних дослідників розкриваються сучасні науково-методичні питання розвитку шкільної географії (А.Даринський, Я.Жупанський, В.Корнеев, Л.Круглик, М.Откаленко, О.Плахотнік, В.Поданчук, І.Рибачок, А.Сиротенко, П.Тронько, Б.Чернов, Е.Шипович та ін.). Серед учених, що опікувалися цією проблемою, значний інтерес для нас становили праці В.Коринської, М.Ковалевської, І.Матрусова, В.Макасовського, Д.Фінарову, М.Рижакова, Н.Сваткова, В.Щеньова (Росія); Н.Грейвна (Великобританія); Д.Биддла, М.Нейли, Ф.Пінчмела, П.Хаггета (США); О.Мандрута (Румунія); В.Станковського (Польща) та ін.

У дослідженнях розвитку шкільної географічної освіти в Україні, які маємо сьогодні, лише констатується наявність окремих етапів, що пов'язані здебільшого з розвитком педагогічної науки або із соціально-економічними реформами в суспільстві. Нами враховано думки Ю.Баранського, П.Боровицького, А.Даринського, В.Макасовського, Л.Мельничук, І.Шульги щодо питання виділення періодів у розвитку шкільної географічної освіти. Так, І.Шульга, розглядаючи географічну освіту та природознавство, виділяє півстолітні періоди у їх розвитку та становленні [6, 14]. В.Макасовський аналізує розвиток шкільної географічної освіти у 1917-1990 рр., акцентуючи на проблемах та шляхах їх вирішення [3, 51]. Одним із ґрунтовних досліджень останнього часу, де зроблено спробу періодизації становлення та розвитку шкільної географічної освіти в Україні у першій половині XX століття є праця Л.Мельничук [4, 15]. На її думку, шкільна географічна освіта впродовж першої половини XX століття пройшла 4 основних етапи: 1900-1917 рр. – етап становлення географії як шкільного предмета; 1917-1930 рр. – етап складних і суперечливих пошуків шкільної географічної освіти; 1930-1940 рр. – етап становлення сучасних підходів до

викладання географії в школі; 1940-1950 рр. – етап утвердження географії як самостійного шкільного загальноосвітнього предмета [4, 15]. Ми не зовсім поділяємо думку дослідниці, котра подає десятиліття як етап в розвитку географічної освіти в школі, оскільки вважаємо, що не всі якісні зрушення у розвитку географічної освіти відбувалися на зламі десятиліть.

Ми обґрунтовуємо періодизацію розвитку шкільної географічної освіти як окремої ланки загального процесу розвитку педагогічної науки. Основою періодизації є не тільки зміни в суспільному житті України XIX-XX ст., а й розвиток географічної освіти як такої з якісними зрушеннями у змісті, підходах до вивчення явищ, методах навчання на різних етапах розвитку, обумовленими, перш за все, реформами освіти. Вивчення таких зрушень і реформ шкільної географічної освіти викликає інтерес не тільки з точки зору змін у методичній науці, технологіях навчання, але і тим, у яких історичних і культурних умовах вони відбувалися, наступністю в освітньому процесі і на окремих його етапах. Ми виділяємо в розвитку шкільної географічної освіти такі періоди:

– I-й період – XIX ст. – початок XX ст. – становлення природознавства і географії як шкільних дисциплін. Виділяємо етапи: 1800-1864 рр. – формування елементів шкільної географічної освіти; 1864-1905 рр. – розвиток шкільної географічної освіти як цілісної системи;

– II-й період – 1905-1920 рр. – період педагогічних пошуків і новацій у географічній освіті;

– III-й період – 1920-1991 рр. – розвиток радянської системи шкільної географічної освіти. У середині цього періоду виділяємо етапи: 1920-1934 рр. – викладання географії як складової комплексних програм; 1934-1958 рр. – становлення основ радянської системи шкільної географічної освіти; кінець 50-х - 60-і роки – завершення формування радянської системи шкільної географічної освіти; 70-і роки – розвиток радянської системи шкільної географічної освіти; 80-і – 1991 рр. – наростання суперечностей і явищ стагнації у системі шкільної географічної освіти;

– IV-й – 1991 р. – початок XXI ст. – становлення і розвиток національної системи шкільної географічної освіти.

Протягом XVII-XVIII століть склалися передумови розвитку шкільної географічної освіти, які залишилися за рамками періодизації. Перший період розвитку географії та педагогічної думки охоплює все XIX ст. і закінчується 1905 р. Педагогічними цінностями цього періоду стали українська мова, патріотизм, історизм, народність, релігійні морально-етичні постулати, якими була пронизана освіта. Це – роки становлення шкільної географічної освіти, проте проведення непослідовної політики офіційної влади в галузі освіти, з одного боку, стимулювало розвиток шкільної географічної освіти, а з другого, – прийняття офіційних освітніх документів стримувало його.

Наступний період – становлення національної системи освіти та виховання, що бере початок з 1905 р. Він пов'язаний з педагогічними пошуками та інноваціями в шкільній географічній освіті XX ст., а також з початком політичного відродження України, становленням її національної державності й національної школи. Аналіз наукових робіт і архівних матеріалів засвідчує, що на початку XX ст. було декілька спроб реформування школи, викликаних соціально-економічною перебудовою суспільства. У системі шкільної географічної освіти в перші десятиріччя XX ст. можна простежити тенденції, властиві розвитку загальнопедагогічного процесу в цілому. Вони проявилися у цілях і змісті, в методах і засобах навчання, в методиці географії як галузі педагогічного знання. Спостерігаються якісні зрушення у розвитку домінуючої освітньої парадигми. Відбувається відбір нового змісту навчального матеріалу.

Період з 1920 по 1991 рр., коли розбудовувалася і розвивалася радянська система географічної освіти, був досить суперечливим. Радянський період розвитку шкільної географічної освіти також варто поділити на кілька етапів. Перший етап радянського періоду охоплює 1920-1933 рр. Стрімко розвивається українська культура, педагогічна думка. Педагогічні пошуки будуються на принципах природовідповідності у поєднанні з українізацією. В школі з'являються нові підручники з географії, змінюється методика вивчення предмета, велика увага приділяється дослідженням, проведенню екскурсій. Становлення елементів трудової школи знайшло відображення у розробці й апробації методистами-географами і вчителями педагогічних технологій, спрямованих на розвиток творчої особистості дитини у процесі трудової діяльності. Цей період пов'язаний з розвитком українського національного руху і ростом самосвідомості українського народу, що вимагало створення національної школи, складовою змісту якої мало стати вивчення природи України. Займають належне місце загальнодидактичні підходи в організації навчально-виховного процесу в руслі освітньої парадигми школи праці. Розробляються методики викладання географії, які носять дослідницький характер, вимагають самостійності та ініціативи школярів, спрямованості на практичний матеріал.

Постанови радянської держави про школу 30-х років ознаменували початок нового періоду. Реформа обумовила серйозні якісні зміни в системі шкільної географічної освіти. Запроваджується

цілісна методична концепція систематичного викладання географії, відбувається ідеологізація змісту предмета. У 1933-1958 рр. відбувається русифікація школи, ліквідація особливостей освітньої системи України, її централізація. Освітні заклади відходять від експериментування і стають на шлях авторитарно-дисциплінарних начал управління і діяльності з чітко визначеним обсягом знань, умінь, навичок. В Україні використовуються такі ж навчальні плани, програми, підручники з географії, як і на всій території Радянського Союзу.

Наступний етап охоплює кінець 50-х – 60-і рр. – завершення формування радянської системи шкільної географічної освіти. Для 60-х рр. ХХ ст. характерна часткова демократизація суспільного життя, яка позитивно вплинула на викладання географії. Хрущовська «відлига» стала значним поштовхом для відродження творчого потенціалу педагогічних сил, що стимулювало розвиток науки та системи освіти. 70-і рр. – етап розвитку шкільної географічної освіти. В ці роки знову повертаються до лінійної структури викладання географії, з'являються нові навчальні плани, програми, підручники. Виходить значна кількість методичних робіт з географії, присвячена вивченню рішень партійних з'їздів, комуністичному вихованню учнів. Проте з'являються й окремі методичні теорії, методичні системи передових учителів-практиків на противагу офіційній педагогіці. 80-і – 1991 рр. – наростання суперечностей і явищ стагнації у системі шкільної географічної освіти. Процеси демократизації зумовили зміни та якісні зрушення в географічній освіті лише з другої половини 80-х рр. Особливістю 90-х рр. є зростання політичної самосвідомості українського народу, його прагнення до незалежності. Спостерігається і відповідна переорієнтація навчання. З 1991 р. розпочинається новий період розбудови школи незалежної України, що передбачає зміни у вивченні шкільних географічних курсів. Він характеризувався тим, що накопичений позитивний потенціал поклав початок лавиноподібним змінам у всій системі шкільної географічної освіти. Активізація національного чинника в умовах незалежності України сприяє докорінному оновленню шкільної географічної освіти.

Розвиток шкільної географічної освіти ми розглядаємо як сукупність послідовних етапів, що змінюються під впливом як зовнішніх соціокультурних умов, так і внутрішніх чинників педагогічного процесу, розвитку географії як науки. Запропоновані в даній періодизації хронологічні рамки відображають лише загальні ритми становлення шкільної географічної освіти як системи у взаємозв'язках їх основних компонентів. Проте кожний з них характеризується складними процесами, де простежуються внутрішні особливості, елементи попереднього і наступного періодів. Повернення дослідників до розгляду попереднього розвитку освіти є закономірним проявом двох основних тенденцій, що певною мірою можуть бути простежені на кожному етапі її еволюції: це, по-перше, прагнення знайти у минулому витoki провідних ідей сучасності й, по-друге, необхідність перегляду та переоцінки у світлі даних сучасної освіти тих концепцій і теорій, що раніше відкидалися як помилкові.

Шкільна географічна освіта як одна із складових духовного становлення особистості потребує сьогодні нових підходів, нових шляхів розвитку. Педагогіка ХХІ ст. вимагає переосмислення і творчого використання педагогічної спадщини різних історичних епох і цивілізацій. У ретроспективному аналізі, узагальненні і впровадженні історичного досвіду розвитку освіти й виховання закладено значний потенціал для осмислення сучасних шляхів становлення й розвитку національної системи освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: з найдавніших часів до ХХ століття / В. Й. Борисенко. – К., 1996. – 251 с.
2. Гупан Н. М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні / Н. М. Гупан. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – 222 с.
3. Максаковский В. П. Новые взгляды на географическое образование / В. П. Максаковский. – М., 1986. – 96 с.
4. Мельничук Л. І. Становлення і розвиток шкільної географічної освіти в Україні в першій половині ХХ століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Л. І. Мельничук. – К., 2004. – 19 с.
5. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : АПН, 2003. – 68 с.
6. Шульга І. К. История школьного естествознания в России : автореф. диссерт. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01 / И. К. Шульга. – К., 1954. – 19 с.

Анотація

И.М.Шоробура

Особенности периодизация становления и развития школьного географического образования (XIX-XX века)

Рассматривается периодизация становления и развития школьного географического образования (XIX-XX века). Мы выделяем в развитии школьного географического образования следующие периоды: I период – XVIII век; II период – XIX век; III период – 1905-1920 гг.; IV период – 1920-1991 гг.; V – современный период.

Ключевые слова: школьное географическое образование, периодизация.

Summary

I.M. Shorobura

The Periodization of Establishment and Development of School Geographical Education (XIX-XX Centuries)

The periodization of establishment and development of school geographical education (XIX-XX centuries) are scrutinized in the article. We distinguish the following periods in the development of school geographical education: I period – XVIII c.; II period – XIX c.; III period – 1905-1920; IV period – 1920-1991; V – the modern period.

Key words: school geographical education, periodization.

Дата надходження статті: «7» жовтня 2013 р.

УДК 271-9

І.В.ШОСТАК,

кандидат історичних наук, доцент
(м.Острог)

Освітня діяльність Римо-Католицької Церкви на українських землях у складі Російської імперії у XIX столітті: проблеми історіографії

Стаття присвячена історіографії теми щодо освітньої діяльності, якою займалися римо-католицькі біле духовенство та монастирі на території українських земель протягом XIX ст., що перебували у складі Російської імперії. Особлива увага приділена висвітленню в літературі парафіяльного шкільництва. Автор проаналізувала літературу та джерела із теми. Загальний стан збереження джерел, інформативна повнота джерельного комплексу дали можливість зробити висновок про його самодостатність при вивченні даного питання. Вивчення літератури здійснювалося за проблемно-хронологічним принципом. У статті проаналізовано дореволюційну літературу, українську, російську та польську історіографію. Автор звернула увагу на той факт, що освітня діяльність Римо-Католицької Церкви на українських землях у складі Російської імперії у XIX столітті, у більшості праць, розглядається лише у контексті висвітлення інших питань.

Ключові слова: Римо-Католицька Церква, парафіяльне шкільництво, історіографія.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Вивчення історії римо-католицького шкільництва на українських землях у XIX столітті ґрунтується на історіографічному та джерельному матеріалі, що висвітлюють окремі аспекти даної проблеми і, у сукупності, дають можливість в цілому подивитися на зазначену проблему. Оскільки новітня українська історіографія не підготувала узагальнюючого дослідження функціонування римо-католицької освіти на українських землях у XIX столітті, то це зумовлює потребу додаткового студіювання, а саме української, польської та російської історіографії, та зумовлює необхідність дослідження архівів України, Польщі та Росії.

Об'єктом дослідження є історіографія XIX-XXI століть. Предмет дослідження становить історіографія освітньої діяльності Римо-Католицької Церкви на українських землях у складі Російської імперії у XIX столітті.

Формулювання цілей статті... Метою, яку слід реалізувати в даному дослідженні, є проаналізувати комплекс літератури та джерел, у яких висвітлюється освітня діяльність Римо-Католицької Церкви на українських землях у складі Російської імперії у XIX столітті.

Виклад основного матеріалу... Дореволюційна російська історіографія представлена кількома дослідженнями, що торкаються необхідної проблематики. У 1906 році у «Киевской старине» було поміщено статтю Ореста Левицького «Из жизни учебных заведений Юго-Западного края в 1840-х годах» [9]. У статті розкрито питання внеску римо-католицького духовенства в розвиток освіти у трьох західних губерніях Російської імперії. Поміщено досить детальний опис Рівненської гімназії та здійснено аналіз викладання в ній Закону Божого римо-католицьким священником.

Цікавим і важливим джерелом до вивчення проблеми є звіти попечителів навчальних округів. Ці звіти є цікавими з огляду, як детальної інформації про стан освіти, так і вміщують важливі законодавчі акти у цій сфері [11].

Серед сучасних дослідників, які доклали зусиль до аналізу стану римо-католицького шкільництва у XIX ст., хоча це і не було безпосереднім предметом їхнього вивчення, О.Буравський, Ю.Білоусов, В.Ганзуленко, А.Зінченко та ряд інших.

Аналізуючи становлення та функціонування Київсько-Житомирської римо-католицької дієцезії, Ю.Білоусов звернув увагу на ту допомогу, яку надавали чернечі ордени школам, наприклад